

perasse, & Mamertinis remisisse? num cui dubium poterit esse, quin, Verre prætor, plus Mamertinis Cybea, quam Taurominitanis fœdus opitulatum sit? Recitentur fœdera. MAMERTINORUM, ET TAUROMINITANORUM CUM POPULO ROMANO FOEDERA.

XX. Isto igitur tuo, quemadmodum ipse prædicas, beneficio; ut res indicat, pretio, atque mercede, minuisi maiestatem reipublicæ, minuisi auxilia populi Romani, minuisi copias, majorum virtute, ac sapientia comparatas: sustulisti jus imperii, conditionem sociorum, memoriam fœderis. Qui ex fœdere ipso navem, vel usque ad oceanum, si imperassemus, sumptu, periculoque suo armatam, atque ornatam, mittere debuerunt: hi, ne in freto ante sua tecta, & domos navigarent; ne sua moenia, portusque defenderent, pretio abs te jus fœderis⁵², & imperii conditionem emerunt.

Quid censetis in hoc fœdere faciendo voluisse Mamertinos impendere laboris, operæ, pecuniæ, ne hæc biremis adscriberetur, si id ullo modo possent a nostris majoribus impetrare? Nam, cum hoc munus imperaretur tam grave civitati, inerat nescio quomodo in illo fœdere societatis, quasi quædam nota servitutis. Quod tum recentibus suis officiis, integra re, nullis populi Romani difficultatibus, a majoribus nostris fœdere assequi non potuerunt: id nunc nullo novo officio suo, tot annis post, jure imperii nostri quotannis usurpatum, ac semper retentum, summa in difficultate navium, a C. Verre pretio assecuti sunt. At non hoc solum sunt assecuti, ne navem darent. Ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in classe, aut in præsidio esset, te prætor, per triennium Mamertini dederunt?

XXI. Denique cum ex senatus-consulto, itemque ex lege Terentia & Cassia, frumentum æquabiliter emi ab omnibus Sicilia civitatibus oporteret: id quoque munus leve, atque commune, Mamertinis remisisti. Dices, frumentum Mamertinos non debere. Quomodo, non debere? an, ut ne vende-

⁵² Jus fœderis] Pretio abs te jus fœderis ne tenerentur ex lege seu conditione fœderis emerunt, sive, ut mavult Muretus, redemptis, navigare. Idem.

rent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere⁵², quod exigere, sed ex eo, quod emeretur⁵³. Te igitur auctore & interprete, ne foro quidem, & comætu, Mamertini populum Romanum juvare debuerunt.

Quæ tandem civitas fuit, quæ deberet? Qui publicos agros arant, certum est, quid ex lege censoria dare debeant: cur iis quidquam præterea ex alio genere imperavisti? Quid? decumani num quid præter singulas decumas ex lege Hieronica debent? cur iis quoque statuisti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? Qui sunt immunes, ii certe nihil debent. At his non modo imperasti: verum etiam, quo plus darent, quam poterant, hæc sexagena millia modium, quæ Mamertinis remiseras, addidisti. Neque hoc dico: cæteris non recte imperatum esse. Mamertinis, qui erant in eadem causa, quibus superiores omnes prætores item, ut cæteris, imperarant, pecuniamque ex senatus-consulto, & ex lege dissolverant, his dico non recte remissum. Et, ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clavo figeret, cum consilio causam Mamertinorum cognoscit, & de consilii sententia Mamertinis se frumentum non imperare pronuntiat.

Audite decretum mercenarii prætoris ex ipsius commentario: & cognoscite, quanta in scribendo gravitas, quanta in constituendo jure sit auctoritas. Recita commentarium. DECRETUM EX COMMENTARIO. *Libenter* ait se *facere*: itaque perscribit. Quid, si hoc verbo non esses usus, *libenter*? nos videlicet invitum te quæstum facere putaremus? *Ac de consilii sententia*. Præclarum recitari consilium, Judices, audistis. Utrum vobis consilium recitari tandem prætoris videbatur, cum audiebatis nomina, an prædonis improbissimi societas, atque comitatus?

En fœderum interpretes, societatis pactores, religionis auctores. Nunquam in Sicilia frumentum publice est emptum, quin

⁵² Ex eo genere] Ex genere decumani, usus ferret, frumentum populo Romano quod ab aratoribus sine pretio exigebatur. to pretio darent. Quod genus emptum vocabatur, pro quo ex S. C. pecunia solvebatur.

⁵³ Quod emeretur] Sicilia civitates ea Idem. conditione in fœdus receptæ fuerant, ut cum

quin Mamertinis pro portione imperaretur, ante quam hoc delectum, præclarumque consilium iste dedit, ut ab his nummos acciperet, ac sui similis esset. Itaque tantum valuit istius decreti auctoritas, quantum debuit ejus hominis, qui, a quibus frumentum emere debuisset, iis decretum vendidisset. Nam statim L. Metellus, ut isti successit, ex G. Sacerdotis, & Sex. Peducaei instituto, ac litteris, frumentum Mamertinis imperavit.

XXII. Tum illi intellexerunt, se id, quod a malo auctore⁵⁴ emissent, diutius obtinere non posse. Age porro, tu, qui te tam religiosum existimari voluisti interpretem fœderum, cur Taurominitanis frumentum, cur Netinis imperasti? quarum civitatum utraque fœderata est. Ac Netini quidem sibi non desierunt. Nam simul ac pronuntiasti, libenter te Mamertinis quiddam remittere: te adierunt, & eandem suam causam fœderis esse docuerunt. Tu aliter decernere in eadem causa non potuisti. Pronuntias, Netinos frumentum dare non oportere: & ab his tamen exigis. Cedo mihi ejusdem prætoris literas, & rerum decretarum; & frumenti imperati, & tritici empti. LITERÆ PRÆTORIS RERUM DECRETARUM, FRUMENTI IMPERATI, ET TRITICI EMPTI. Quid potius in hac tanta, ac tam turpi inconstantia suspicari possumus, Judices, quam id, quod necesse est, aut isti a Netinis pecuniam, cum posceret, non datam: aut id esse actum, ut intelligerent Mamertini, bene se apud istum tam multa pretia, ac munera collocasse, cum idem alii juris ex eadem causa non obtinerent?

Hic

⁵⁴ A malo auctore] Auctor dicitur is, a quo quis jus in rem quampiam titulo aliquo factus est, ut pro empto, pro donato, & si qui sunt generis ejusdem. Quod nomen ab auctoribus dedatum opinor, in quibus is rem auferit, qui maxime pretium auferit. Unde & auctoritas verbum declinatum est: de quo in orat. pro Cæcina explicavimus. Nam quod utrumque verbum sine e plerique scribunt, id eos præter veterem consuetudinem facere tum ex antiquis monumentis intelligitur, in quibus e littera semper adjecta est: tum ex Valerii Probi notis antiquis, qui

AUC pro Auctor notari solitum testatur. Hoc igitur orator dixit ἀνομογνώστους. Quæ res a malo auctore accepta est, ea jure civili per verum dominum nullo negotio auferatur. Hæc enim mancipioque vendebat, periculumque eversionis in se recipiebat, si & fidejussor addebatur, is dicebatur auctor secundus, ut ex lib. 4. D. de eversionibus patet, quod a libi pluribus notamus. Hinc vides, cur hic Verres malus auctor appellatur; quia præterire non poterat, quod jus Mamertinis, accepto pretio, vendiderat. Grævius.

Hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinæ laudationis? in qua quam multa sint vulnera, quis est vestrum, Judices, quin intelligat? Primum, ut in judiciis⁵⁵, qui decem laudatores dare non potest, honestius est ei nullum dare, quam illum quasi legitimum numerum consuetudinibus non explere. Tot in Sicilia civitates sunt, quibus tu per triennium præfuisi: arguunt cætera: pauca, & parva, metu repressæ, silent: una laudat. Hoc quid est, nisi intelligere, quid habeat utilitatis vera laudatio; sed tamen ita provinciam præfuisse, ut hac utilitate necessario sit carendum?

Deinde, id quod alio loco ante dixi, quæ est ista tandem laudatio, cujus laudationis legati principes, & publice tibi navem ædificatam, & privatim se ipsos abs te spoliatos, expilatofque esse dixerunt? Postremo, quid aliud isti faciunt, cum te soli ex Sicilia laudant, nisi testimonio nobis sunt, te omnia sibi esse largitum, quæ tu de republica nostra detraxeris? Quæ colonia est in Italia tam bono jure, quod tam immune municipium, quod per hosce annos tam commoda vacatione sit usum omnium rerum, quam Mamertina civitas per triennium? Soli, ex fœdere quod debuerunt, non dederunt: soli, isto prætoris, omnium rerum immunes fuerunt: soli in istius imperio ea conditione vitæ fuerunt, ut populo Romano nihil darent, Verri nihil denegarent.

XXIII. Verum, ut ad classem, quo ex loco sum digressus, revertar: accepisti a Mamertinis navem contra leges; remisisti contra fœdera. Ita in una civitate bis improbus fuisti: cum & remisisti, quod non oportebat; & accepisti, quod non licebat. Exigere te oportuit navem, quæ contra prædo-

nes;

⁵⁵ Ut in judiciis] Defendebant reos patrones; laudabant viri nobiles, vel voce, si adessent; vel litteris, si abessent; ut eorum auctoritas ac testimonium quasi commendaret illos iudicibus. Cic. ad Famil. lib. 1. Ep. p. Dio, lib. 40. Scaurum, quem Cicero defendit, laudatum a novem consularibus, quorum magna pars laudavit per tabulas, quæ aberant, scribit Aconius. Istiusmodi autem laudatorum numerus, ut patet ex hoc loco, erat, si non lege, ac consuetudine,

certain & definitus: decem ut essent laudatores, consuetudo obtinuerat. Quod confirmat idem Aconius, ubi novem illis Scauri laudatoribus Faustum ejus fratrem adjungit. Sensus est igitur, Primum vulnus Verrius laudationis illud est, quod decem ex civitatibus laudatores dare Verres non potuit; imo una tantum laudat. Porro, ut in judiciis, sic in his rebus honestius est nullum dare, quam illum, &c. Hortensius.

nes; non, quæ cum præda navigaret: quæ defenderet, ne provincia spoliaretur; non quæ nova provinciæ spolia porteret. Mamertini tibi & urbem, quo furta undique deportares, & navem, qua exportares, præbuerunt. Illud tibi oppidum receptaculum prædæ fuit: illi homines, testes, custodesque furtorum: illi tibi & locum furtilis, & furtorum vehiculum comparaverunt. Itaque ne tum quidem, cum classem avaritia, ac nequitia tua perdidisti, navem Mamertinis imperare ausus es: quo tempore in tanta inopia navium, tantaque calamitate provinciæ, etiam si precario essent rogandi⁵⁶, tamen ab his impetraretur. Reprimebat enim tibi & imperandi vim, & rogandi conatum præclara illa, non populo Romano reddita biremis, sed prætori donata Cybea. Ea fuit merces imperii, auxilii, juris, consuetudinis, fœderis.

Habetis unius civitatis firmum auxilium amissum, ac venditum pretio. Cognoscite nunc novam prædandi rationem, ab hoc primum excogitatam.

XXIV. Sumptum omnem in classem frumento, stipendio, cæterisque rebus navarcho suo quæque civitas semper dare solebat. Is neque ut accusaretur a nautis, committere audebat; & civibus suis rationem referre debebat. In illo omni negotio, non modo labore, sed etiam periculo suo versabatur. Erat hoc, ut dico, factitatum semper, nec solum in Sicilia, sed in omnibus provinciis; etiam in sociorum, & Latinorum stipendio ac sumptu; tum cum illorum auxiliis uti solebamus. Verres post imperium constitutum primus imperavit, ut ea pecunia omnis a civitatibus sibi adnumeraretur; ut is pecuniam tractaret, quem ipse præfecisset. Cui potest esse dubium, quamobrem & omnium consuetudinem veterem primus immutaris, & tantam utilitatem per alios tractanda pecuniæ neglexeris, & tantam difficultatem cum crimine, molestiam cum suspicione susceperis?

Deinde alii quæstus instituuntur, ex uno genere navali, videte quam multi. Accipere a civitatibus pecunias, ne nau-

⁵⁶ Precario essent rogandi] Mihi videtur scripsisse, etiamsi essent rogandi, precario rationem excidisse suo loco, & sic Ciceronem non ab his impetraretur. Gæv.

tas darent: pretio certo missos facere nautas: missorum omnino stipendium lucrari: reliquis, quod deberet, non dare. Hæc omnia ex civitatum testimoniis cognoscite. Recita. TETSIMONIA CIVITATUM.

XXV. Huncine hominem? hancine impudentiam, Judices? hancine audaciam? civitatibus, pro numero militum, pecuniarum summas describere? certum pretium, sexcentenos nummos, nautarum missione constituit? quos qui dederat, commeatum totius æstatis abstulerat: iste, quod ejus nautæ nomine pro stipendio, frumentoque acceperat, lucrabatur. Itaque quæstus duplex⁵⁷ unius missione fiebat. Atque hæc homo amentissimus in tanto prædonum impetu, tantoque periculo provinciæ, sic palam faciebat, ut & ipsi prædones scirent, & tota provincia testis esset.

Cum propter istius hanc tantam avaritiam, nomine classis esset in Sicilia, re quidem vera naves inanes, quæ prædam prætori, non quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cum P. Cæsetius, & P. Tadius decem navibus his semiplenis navigarent, navem quandam piratarum præda refertam non ceperunt, sed abduxerunt, onere suo plane captam, atque depressam. Erat ea navis plena juventutis formosissima, plena argenti facti, atque signati, multa cum stragula veste. Hæc una navis a classe nostra non capta est, sed inventa ad Megaridem, qui locus est non longe a Syracusis. Quod ubi isti nuntiatum est; tametsi in æstâ cum mulierculis jacebat ebrius, erexit se tamen, & statim quæstori, legatoque suo custodes misit complures, ut omnia sibi integra quam primum exhiberentur. Appellitur navis Syracusas: expectatur ab omnibus: supplicium sumi de captivis putatur. Iste, quasi præda sibi advesta, non prædonibus captis; si qui senes, aut deformes erant, eos in hostium numero ducit: qui aliquid formæ, ætatis, artificiique habebant, abducit omnes, nonnullos scribis suis, filio, cohortique distribuit: symphonicos homines sex

Tom. IV.

V u u cui-

⁵⁷ Quæstus duplex] Recte: nam lucrabatur pro stipendio, & frumento ejus nautæ, quem dimiserat. Ita quæstum in nauta jusque missione: & is erat primus quæstus. uno dimitendo duplicem faciebat. Horron- Lucrabatur deinde quod acceperat a civita-

cuidam amico suo Romam muneri misit. Nox illa tota exinanienda navi consumitur. Archipiratam ipsum videt nemo, de quo supplicium sumi oportuit. Hodieque omnes sic habent persuasum, (quid ejus sit⁵⁸, vos conjectura quoque assequi debetis) istum clam a piratis ob hunc archipiratam, pecuniam accepisse.

XXVI. Conjectura bona est. Judex esse bonus nemo potest, qui suspicione certa non movetur. Hominem nostis; consuetudinem omnium tenetis: qui ducem prædonum, aut hostium ceperit, quam libenter eum palam ante oculos omnium esse patiatur. Hominem in tanto conventu Syracusis vidi neminem, Judices, qui archipiratam captum vidisse se diceret: cum omnes, ut mos est, ut solet fieri, concurrerent, quærent, videre cuperent. Quid accidit, cur tantopere iste homo occultaretur, ut eum ne casu quidem quisquam aspicere posset? Homines maritimi⁵⁹ Syracusis, qui sæpe istius ducis nomen audissent, cum eum sæpe timuissent, cum ejus cruciatu, atque supplicio pascere oculos, animumque exsaturare velent: potestas aspiciendi nemini facta est.

Unus plures prædonum duces vivos cepit P. Servilius, quam omnes antea. Ecquando igitur isto fructu quisquam caruit, ut videre piratam captum non liceret? At contra, quacun- que iter fecit, hoc jucundissimum spectaculum omnibus victoriarum, captorumque hostium præbebat. Itaque ei concursus undique fiebant, ut non modo ex his oppidis, qua ducebantur, sed etiam ex finitimis, visendi causa, convenirent. Ipse autem triumphus quamobrem omnium triumphorum gratissimus populo Romano fuit, atque jucundissimus? quia nihil est victoria dulcius. Nullum est autem testimonium victo-
riæ

⁵⁸ Quid ejus sit] Sentium obscurat præcisa locutio. Sed exemplorum similitudo lucem affert. Quid ejus sit, valet, quid ejus rei sit, vera-ne sit ea res, an falsa. Sic Terentius in Eunuch. Quidquid hujus feci, virginis causa feci. Ubi Donatus: Quidquid hujus rei, subaudiendum est: quod eum excelsi foras. Idem in Heaut. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater. Ibidem. Quidquid ego hujus feci, tibi

prospexi, & sustinere tue. In Hec. Quod te Æsculapi, & te Salus, ne quid sit hujus, oro. Noster autem in ep. ad Attic. lib. 16. Non video sciturum me, quid ejus sit, nisi statim aliquid literarum. Plautus in Aulularia plene dixit: Ibo intro, ut, quid hujus sit rei, sciam. Manutius.

⁵⁹ Maritimi] Id est, ex his Siciliae urbibus, quæ ad mare sunt positæ. Horatius.

riæ certius, quam, quos sæpe metueris, eos te victos ad supplicium duci videre.

Hoc tu quamobrem non fecisti? quamobrem ita iste pirata celatus est, quasi eum aspicere nefas esset? quamobrem supplicium non sumpsisti? quam ob causam hominem reservasti? eequem audisti in Sicilia antea captum archipiratam, qui non securi percussus sit? unum cedo auctorem tui facti: unius profer exemplum. Vivum tu archipiratam servabas, quem per triumphum, credo, quem ante curram tuum duceres. Neque enim quidquam erat jam reliquum, nisi ut, classe populi Romani pulcherrima amissa, provinciaque lacerata, triumphus navalis tibi decerneretur.

XXVII. Age porro, custodiri, ducem prædonum novo more, quam securi ferri omnium exemplo, magis placuit. Quæ sunt istæ custodiæ? apud quos homines? quemadmodum est asservatus? Latunias⁶⁰ Syracusanas omnes audistis: plerique nostis. Opus est ingens, magnificum, regum, ac tyrannorum. Totum est ex saxo in mirandam altitudinem depresso, & multorum operis penitus exciso. Nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum undique, nihil tam tutum ad custodias, nec fieri, nec cogitari potest. In has latunias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex cæteris oppidis Siciliae deduci imperantur. Eo quod multos captivos cives Romanos conjecerat, & quod eodem cæteros piratas contradi imperarat: intellexit, si hunc subditium⁶¹ archipiratam in eandem custodiam dedisset, fore, ut a multis illis in latuniis verus ille dux quæreretur. Itaque hominem huc optimæ, tutissimæque custodiæ non audeat committere. Denique Syracusas totas timet: amandat hominem. Quo? Lilybæum fortasse. Video: tamen homines maritimos non plane⁶² reformidat.

V u u 2 Mini-

⁶⁰ Latunias] Sic vulgo scribitur. Verum aliis, & doctissimis quidem, *lantunias* dicuntur. Alii, originem fecuti, præferunt *latonia*. Fit, inquit Horrentius, a Græco, de isto subditio archipirata jam factam hæc, lapis, & *τῆρας*, præf. med. verbi *τῆρας*, cadere. Quasi vero Siculi Græca non corruerint persæpe. Carcerem hunc Thucydides, habita ratione originis, *Ἰσσυρίαν* appellat, lib. 7.

⁶¹ Si hunc subditium] Id est, si hunc, quem in locum veri archipirata supposuerat. Sed, ut verum fatear, *ad hunc*, mihi molestiam exhibet: significat enim mentionem de isto subditio archipirata jam factam fuisse, quæ tamen nulla supra occurrit. Ergo fortasse quidpiam desit, aut hic, aut supra. Horrentius.

⁶² Non plane] Non omnes. Idem.

Minime, Judices. Panormum igitur? Audio⁶³: quanquam Syracusis, quoniam in Syracusano captus erat, maxime, si minus supplicio affici, at custodiri oportebat. Ne Panormum quidem.

Quid igitur? quo putatis? Ad homines a piratarum metu, & suspicione alienissimos; a navigando, rebusque maritimis remotissimos; ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos⁶⁴, summos aratores: qui nomen nunquam timuissent maritimi prædonis: unum, te prætore, horruissent Apronium, terrestrem archipiratam. Et, ut quis facile perspiceret, id ab isto actum esse, ut ille suppositus, facile & libenter se illum, qui non erat, esse simularet: imperat Centuripinis, ut is victu, cæterisque rebus quam liberalissime, commodissimeque habeatur.

XXVIII. Interea Syracusani, homines periti & humani, qui non modo ea, quæ perspicua essent, videre, verum etiam occulta suspicari possent; habebant rationem omnes quotidie piratarum, qui securi ferirentur: quam multos esse porteret, ex ipso navigio, quod erat captum, & ex remorum numero conjiciebant. Iste, quod omnes, qui artificii aliquid habuerant, aut formæ, removerat, atque abduxerat; reliquos si, ut consuetudo est, universos ad palum alligasset, clamorem populi fore suspicabatur, cum tanto plures abducti essent, quam reliqui. Propter hanc causam cum instituisset alios alio tempore producere: tamen in tanto conventu nemo erat, quin rationem, numerumque haberet, & reliquos non desideraret solum, sed etiam posceret, & flagitaret.

Cum maximus numerus deesset, tum iste homo nefarius in eorum locum, quos domum suam de piratis abduxerat, substituit, & supponere cœpit cives Romanos, quos in carcerem antea conjecerat: quorum alios, Sertorianos milites fuisset infumulabat, & ex Hispania fugientes ad Siciliam appulso esse dicebat: alios, qui a prædonibus erant capti, cum mercaturas facerent, aut aliquam aliam ob causam navigarent,

⁶³ Audio] Verbum assentientis, ut supra, video. Idem.

⁶⁴ Mediterraneos] In media Sicilia longe a mari positos. Idem.

sua voluntate cum piratis fuisse arguebat. Itaque alii cives Romani ne cognoscerentur, capitibus obvolutis e carcere ad palum, atque ad necem rapiebantur: alii cum a multis civibus Romanis recognoscerentur, ab omnibus defenderentur, securi feriebantur. Quorum ego de acerbissima morte, crudelissimoque cruciatu dicam, cum eum locum tractare cœpero: & ita dicam, ut, si me in ea querimonia, quam sum habiturus de istius crudelitate, & de civium Romanorum indignissima morte, non modo vires, verum etiam vita deficiat, id mihi præclarum, & jucundum putem. Hæc igitur est gesta res, hæc victoria præclara: myoparone piratico capto, dux liberatus, symphoniaci Romam missi: formosi homines, & adolescentes, & artifices domum abducti: in eorum locum, & ad eorum numerum cives Romani hostilem in modum cruciati, & necati: omnis vestis ablata: omne aurum & argentum ablatum, & aversum.

XXIX. At quemadmodum ipse sese induit⁶⁵ priore actione? qui tot dies tacuisset, repente in M. Annii, hominis splendidissimi, testimonio, cum is cives Romanos dixisset, & archipiratam negasset securi esse percussum, exiit; conscientia sceleris, & furore ex maleficiis concepto excitatus dixit, se, quod sciret sibi crimini datum iri, pecuniam accepisse, neque de vero archipirata sumpsisse supplicium, ideo securi non percussisse: domi esse apud sese archipiratas dixit duos.

O clementiam populi Romani, seu potius patientiam mirram, ac singularem! Civem Romanum securi esse percussum Annii, eques Romanus, dicit: taces. Archipiratam negat: fatetur. Fit in eo gemitus omnium, & clamor; cum tamen a presenti supplicio tuo se continuit populus Romanus, & repressit, & salutis tuæ rationem⁶⁶ judicum severitati referavit.

⁶⁵ Induit] Id est, irretivit, illaqueavit: usitata Ciceroni metaphora, sumpta de feris, quæ in plagas sibi a venatoribus positas stulte incurunt; & quibus se, quo magis expeditæ conantur, eo magis impediunt. Idem.

⁶⁶ Salutis tuæ rationem] An populus salutis rationem servavit judicibus? Olim in

hoc loco hæsi. Sed expedit me Regius codex, qui scribit: *Salutis suæ rationem*. Continuit se populus Romanus, & te non puniit, qui civem Romanum pro Archipirata percussisti securi, in quo sua salus agitur, quam commisit judicibus vindicandam. Nihil certius. Grævius.

vavit. Qui sciebas tibi trimini datum iri? quamobrem sciebas? quamobrem etiam suspicabare? Inimicum habebas neminem. Si haberes, tamen non ita vixeras⁶⁷, ut metum iudicii propositum habere deberes. An te, id quod fieri solet, conscientia timidum, suspiciosumque faciebat? Qui igitur, cum esses cum imperio, jam tum iudicium, & crimen horrebas: reus cum tot testibus coarguere, potes de damnatione dubitare?

Verum, si crimen hoc metuebas, ne quis abs te suppositum esse diceret, qui pro archipirata securi feriretur: utrum tandem tibi ad defensionem firmiter fore putasti, in iudicio, coactu, atque efflagitatu meo, producere ad ignotos tanto post eum, quem archipiratam esse diceres: an recenti re, Syraculis, apud notos, inspectante Sicilia pene tota, securi ferire? Vide quid intersit, utrum faciendum fuerit. In illo reprehensio nulla esse potuit: hic defensio nulla est. Itaque illud semper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis præter te fecerit, quæro. Piratam vivum tenuisti. Quem ad finem? dum cum imperio fuisti. Quamobrem? quam ob causam? quo exemplo? cur tamdiu? cur, inquam, civibus Romanis, quos piratæ ceperant, securi statim percussis, ipsis piratis lucis usuram tam diuturnam dedisti? Verum esto: sit tibi illud liberum omne tempus, quod cum imperio fuisti. Etiamne privatus? etiamne reus? etiamne pene damnatus, hostium duces privata in domo retinisti? Unum, alterum mensum, prope annum denique, domi tuæ piratæ, a quo tempore capti sunt, quoad per me licitum est, fuerunt: hoc est, quoad per M. Acilium Glabronem licitum est: qui, postulante me, produci, atque in carcerem condi imperavit.

XXX. Quod est huiusce rei jus? quæ consuetudo? quod exemplum? Hostem acerrimum, atque infestissimum populi Romani, seu potius communem hostem gentium, nationumque omnium, quisquam omnium mortalium privatus intra mœnia domi suæ retinere poterit?

Quid si pridie, quam a me tu coactus es confiteri, civibus

67 Non ita vixeras] Ironia.

bus Romanis securi percussis, prædonum ducem vivere, apud te habitare: si, inquam, pridie domo tua profugisset, si aliquam manum contra populum Romanum facere potuisset, quid diceres? Apud me habitavit: mecum fuit: ego illum ad iudicium meum, quo facilius crimen inimicorum diluere possem, vivum, atque incolumem reservavi. Itane vero? tu tua pericula communi periculo defendes? tu supplicia, quæ debentur hostibus victis, ad tuum, non ad populi Romani tempus conferes? populi Romani hostis privatis custodiis aservabitur? At etiam qui triumphant, eoque diutius vivos hostium duces servant, ut, his per triumphum ductis, pulcherrimum spectaculum, fructumque victoriæ populus Romanus percipere possit: tamen cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent: idemque dies & victoribus imperii, & victis vitæ finem facit.

Et nunc⁶⁸ cuiquam credo esse dubium, quin tu id commissurus non fueris, (præsertim cum statuisses, ut ais, tibi causam esse dicendam) ut ille archipirata non potius securi feriretur, quam, quod erat ante oculos positum, tuo periculo viveret. Si enim esset mortuus, tu, qui crimen ais te metuisset, quæro, cui probares? Cum constaret, istum Syraculis ab nullo visum esse archipiratam, ab omnibus desideratum: cum dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus esset: cum vulgo loquerentur, suppositum in ejus locum, quem pro illo probare velles: cum tute falsus esses, te id crimen tanto ante metuisset: si eum diceres esse mortuum, quis te audiret? Nunc, cum vivum istum nescio quem produces, tamenne id credi voles⁶⁹?

Quid, si aufugisset? si vincla rupisset, ita, ut Nico ille nobilissimus pirata fecit, quem P. Servilius, qua felicitate ceperat, eadem recuperavit? Quid diceres? Verum hoc erat. Si ille semel verus archipirata securi percussus esset: pecuniam illam non haberes. Si hic falsus esset mortuus, aut profugisset: non esset difficile alium in suppositi locum supponere.

Plura

68 Et nunc] Ironia. Sensus est: Nemo me te desiderii vides. Atque ita Victorius jam dubitare potest. Gr. Hortensius. eadēderat. Vulgatum ab Hotomano & Mantio retinuerunt ceteri omnes.

69 Tamenne id credi voles.] Grævius: ta-

Plura dixi, quam volui, de illo archipirata: & tamen ea, quæ certissima sunt hujus criminis argumenta, prætermisi. Volo enim mihi totum esse crimen hoc integrum. Est certus locus⁷⁰, certa lex, certum tribunal quo hoc reservetur.

XXXI. Hac tanta præda auctus, mancipiis, argento, veste locupletatus, nihilo diligentior ad classem ornandam, milites revocandos, alendosque esse cepit: cum ea res non solum provinciam salutem, verum etiam ipsi prædæ⁷¹ esse posset. Nam æstate summa, quo tempore ceteri prætores obire provinciam, & concurrere consueverunt, aut etiam in tanto prædonum metu & periculo ipsi navigare: eo tempore ad luxuriam, libidineque suas, domo sua regia, quæ regis Hieronis fuit, qua prætores uti solent, contentus non fuit. Tabernacula, quemadmodum consueverat temporibus æstivis, quod antea jam demonstravi, carbases intenta velis, collocari iussit in litore: quod est litus in insula Syracusis post Arethusa fontem, propter ipsum introitum, atque ostium portus, ameno sane, & ab arbitris remoto loco.

Hic dies æstivos sexaginta prætor populi Romani, custos, defensorque provinciam sic vixit, ut muliebria quotidie convivia essent; vir accumberet nemo, præter ipsum, & prætextatum filium. Tametsi recte sine exceptione dixeram, virum, cum isti essent, neminem fuisse. Nonnunquam etiam libertus Timarchides adhibebatur. Mulieres autem nuptæ nobiles, præter unam mimi Isidori filiam, quam iste, propter amorem, ab Rhodio tibiçine abduxerat; Pippa quædam, uxor Æschrionis Syracusani, de qua muliere plurimi versus, qui in istius cupiditatem facti sunt, tota Sicilia percelebrantur. Erat & Nice, facie eximia, ut prædicatur, uxor Cleomenis Syracusani. Hanc Cleomenes vir amabat: veruntamen hujus libidini adversari nec poterat, nec audebat, & simul ab isto donis, beneficiisque plurimis devinciebatur. Illo autem tempore iste, tametsi ea est hominis impudentia, quam nostis, ipse tamen, cum vir esset Syracusis, uxorem ejus parum poterat,

ani-

⁷⁰ Est certus locus] Certus hic non est, te. Manutius.
ubi de repetendis agitur, non de majesta-

⁷¹ Ipsi prædæ] Ex prædonibus, Idem.

animo soluto ac libero, tot in acta dies secum habere. Itaque excogitat rem singularem. Naves, quibus legatus⁷² præfuerat, Cleomeni tradit: classi populi Romani Cleomenem Syracusanum præesse jubet, atque imperare. Hoc eo facit, ut ille non solum abesset a domo tum, cum navigaret, sed etiam libenter, cum magno honore, beneficioque abesset: ipse autem, remoto, atque ablegato viro, non liberius, quam ante, (quis enim unquam istius libidini obstitit?) sed paulo solutiore tamen animo secum illam haberet, si non tanquam virum, at tanquam æmulum removisset. Accipit navem sociorum, atque amicorum Cleomenes Syracusanus.

XXXII. Quid primum aut accusum, aut querar, Judices? Siculone homini, legati, quaestoris, prætoris denique potestatem, honorem, auctoritatem dari? Si te impediēbat ista conviviū, mulierumque occupatio: ubi quaestores? ubi legati? ubi ternis denariis æstimatum frumentum⁷³? ubi muli⁷⁴? ubi tabernacula? ubi tot, tantaque ornamenta magistratibus, & legatis, a senatu, populoque Romano permisa, & data? denique ubi præfecti, & tribuni tui? Si civis Romanus dignus isto negotio nemo fuit, quid civitates, quæ in amicitia, fideque populi Romani perpetuo manserant? ubi Segestana? ubi Centuripina civitas, quæ tum officiis, fide, vetustate, tum etiam cognatione populi Romani nomen attingunt?

O dii immortales! quid, si harum ipsarum civitatum militibus, navibus, navarchis, Syracusanus Cleomenes iustus est imperare? non omnis honos ab isto dignitatis⁷⁵, æquitatis, officique sublatus est? Ecquod in Sicilia bellum gestimus,

Tom. IV.

X x x

quin

⁷² Legatus] P. Tadius.

⁷³ Ubi ternis denariis æstimatum frumentum?] Cur enim tibi in cellam datum est frumentum illud, quod tu, cum esset H. Segestano potius, aut Centuripino, quam Syracusano, mandandus honos fuit, quia ex civitates, quæ in amicitia fideque populi Romani perpetuo manserunt, iis, quæ armis victa fuerunt, omnino præferendæ videntur. Officiis, nam referri gratiam decebat his ipsis civitatibus, quibus in omni bello, quod in Sicilia gestum est, sociis populus Romanus usus est. Manutius.

⁷⁴ Ubi muli] Magistratus cunctes in provinciis mulis, tabernaculisque, & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis. Hortens.

⁷⁵ Dignitatis] Indignum est enim classi populi Romani Siculum hominem præesse. Æquitatis, nam si homini Siculo, certe Segestano potius, aut Centuripino, quam Syracusano, mandandus honos fuit, quia ex civitates, quæ in amicitia fideque populi Romani perpetuo manserunt, iis, quæ armis victa fuerunt, omnino præferendæ videntur. Officiis, nam referri gratiam decebat his ipsis civitatibus, quibus in omni bello, quod in Sicilia gestum est, sociis populus Romanus usus est. Manutius.

quin Centuripinis focis, Syracusanis hostibus uteremur? atque hæc omnia ad memoriam vetustatis, non ad contumeliam civitatis referri volo. Itaque ille vir clarissimus, summusque imperator, M. Marcellus, cujus virtute captæ, misericordia conservatæ sunt Syracusæ, habitare in ea parte urbis, quæ insula est, Syracusanum neminem voluit. Hodie, inquam, Syracusanum in ea parte habitare non licet. Est enim locus, quem vel pauci possunt defendere. Committere igitur eum non fidelissimis hominibus noluit: simul quod ab illa parte urbis navibus aditus ex alto est. Quamobrem qui nostros exercitus sæpe excluderant, iis claustra loci committenda non existimavit.

Vide quid intersit inter tuam libidinem, majorumque austeritatem: inter amorem, furoremque tuum, & illorum consilium, atque prudentiam. Illi aditum litoris Syracusanis ademerunt: tu maritimum imperium concessisti. Illi habitare in eo loco Syracusanum, quo naves accedere possent, noluerunt: tu classi, & navibus Syracusanum præesse voluisti. Quibus illi urbis suæ partem ademerunt, iis tu nostri imperii partem dedisti; &, quorum sociorum opera Syracusani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusanis dicto audientes esse iussisti.

XXXIII. Egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes e portu: sequitur Segestanta navis, Tyndaritana, Herbitensis, Heraclensis, Apolloniensis, Haluntina: præclara classis in speciem: sed inops & infirma, propter dimissionem propugnatorum, atque remigum. Tandiu in imperio suo classem iste prætor diligens vidit, quamdiu convivium ejus flagitiosissimum prætervecta est. Ipse autem, qui visus multis diebus non esset, tum se tamen in conspectum nautis paulisper dedit. Stetit soleatus prætor populi Romani cum pallio purpureo, tunicaque talari, muliercula nixus in litore. Jam hoc ipso istum vestitu Siculi, civisque Romani permulti sæpe viderunt.

Posteaquam paulum provecta classis est, & Pachynum quinto die denique appulsa est: nautæ fame coacti, radices pal-

ma-

marum agrestium, quarum erat in his locis, sicut in magna parte Sicilia, multitudo, colligebant, & his miseri, perditique alebantur. Cleomenes autem, qui alterum se Verrem cum luxuria, atque nequitia, tum etiam imperio, putaret: similiter totos dies, in litore, tabernaculo posito, perperabat.

XXXIV. Ecce autem repente, ebrio Cleomene, esurientibus cæteris, nuntiatur piratarum naves esse in portu Edissæ: nam ita is locus nominatur. Nostra autem classis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, quod erat terrestre præsidium non re, sed nomine, sperabat, iis militibus, quos ex eo loco deduxisset, explere se numerum nautarum, & remigum posse. Reperta est eadem istius hominis avarissimi ratio in præsidis, quæ in classibus. Nam erant perpauci reliqui, cæterique dimissi.

Princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi, vela fieri, præcidi anchoras imperavit: & simul, ut se cæteri sequerentur, signum dari iussit. Hæc Centuripina navis erat incredibili celeritate velis. Nam scire, isto prætor, nemo poterat, quid quæque navis remis facere posset: etsi in hac quadriremi, propter honorem & gratiam Cleomenis, minime multi remiges & milites deerant. Evolat jam e conspectu fere fugiens quadriremis, cum etiam tunc cæteræ naves suo in loco moliebantur.

Erat animus in reliquis. Quamquam erant pauci, quoquo modo sese res habebat, pugnare tamen se velle clamabant: &, quod reliquum vitæ, viriumque fames fecerat, id ferro potissimum reddere volebant. Quod si Cleomenes non tanto ante fugisset, aliqua tamen ad resistendum ratio fuisset. Erat enim sola illa navis constrata, & ita magna, ut propugnaculo cæteris posset esse. Quæ, si in prædonum pugna versaretur, urbis instar habere, inter illos piraticos myoparones, videretur: sed tunc inopes relictæ a duce, præfectoque classis, eundem necessario cursum tenere ceperunt.

Elorum versus, ut ipse Cleomenes, ita cæteri navigabant. Neque hi tamen tam prædonum fugiebant impetum, quam

X x x 2

im-

imperatorem sequebantur. Tum ut quisque in fuga postremus, ita periculo princeps erat. Postremam enim quamque navem piratæ primam adoriebantur. Ita prima Haluntinorum navis capitur, cui præerat Haluntinus, homo nobilis, Philarchus: quem ab illis prædonibus Locrenses postea publice redemerunt: ex quo vos priore actione jurato rem omnem, causamque cognovistis. Deinde Apolloniensis navis capitur, & ejus præfectus Anthropinus occiditur.

XXXV. Hæc dum aguntur, interea Cleomenes jam ad Etori litus pervenerat: jam sese in terram e navi ejecerat, quadriremque in salo fluctuantem reliquerat. Reliqui præfecti navium, cum in terram imperator exisset, cum ipsi neque repugnare, neque mari effugere ullo modo possent, apulsis ad Elorum navibus, Cleomenem persecuti sunt. Tunc prædonum dux Heracleo, repente, præter spem, non sua virtute, sed istius avaritia nequitiaque victor, classem pulcherrimam populi Romani in litus expulsam, & ejectam, cum primum advesperasceret, inflammari, incendique jussit.

O tempus miserum, atque acerbum provinciæ Siciliæ! o casum illum multis innocentibus calamitosum, atque funestum! o istius nequitiam, ac turpitudinem singularem! Una, atque eadem nox erat, qua prætor amoris turpissimi flamma, ac classis populi Romani prædonum incendio conflagravit. Affertur nocte intempesta gravis hujusce mali nuntius Syracusas: curritur ad prætorium, quo istum e convivio illo præclaro reduxerant paulo ante mulieres cum cantu, atque symphonia. Cleomenes, quanquam nox erat, tamen in publico esse non audeat: includit se domi: neque aderat uxor, quæ consolari hominem in malis posset.

Hujus autem præclari imperatoris ita erat severa domi disciplina, ut in re tanta, in tam gravi nuntio nemo admitteretur: nemo esset, qui auderet aut dormientem excitare, aut interpellare vigilantem. Jam vero, re ab omnibus cognita, concursabat urbe tota maxima multitudo. Non enim, sicut antea consuetudo erat, prædonum adventum significabat ignis e specula sublatus, aut tumulto, sed flamma ex ipso incendio

na-

navium, & calamitatem acceptam, & periculum reliquum nuntiabat.

XXXVI. Cum prætor quæreretur; & constaret, ei neminem nuntiasse: fit ad domum ejus cum clamore concursus, atque impetus. Tum iste excitatus exit: audit rem omnem ex Timarchide: sagum fumit. Lucebat jam fere: procedit in medium, vini, somni, stupri plenus. Excipitur ab omnibus ejusmodi clamore, ut ei Lamplaceni⁷⁶ periculi similitudo versaretur ante oculos. Hoc etiam majus hoc videbatur, quod in odio simili multitudo hominum hæc erat maxima. Tum istius acta⁷⁷ commemorabatur: tum flagitiosa illa convivia: tum appellabantur a multitudine mulieres nominatim: tum quærebatur ex ipso palam, tot dies continuos, per quos nunquam visus esset, ubi fuisset, quid egisset? tum imperator ab isto præpositus Cleomenes flagitabatur: neque quidquam propius est factum, quam ut illud Uticense⁷⁸ exemplum de Adriano transferretur Syracusas, ut duo sepulcra duorum prætorum improborum, duabusque in provinciis constituerentur. Verum habita est a multitudine ratio temporis, habita est tumultus, habita etiam dignitatis, existimationisque communis, quod is est conventus Syracusis civium Romanorum, ut non modo illa provincia, verum etiam hac republica dignissimus existimetur. Confirmant ipsi se, cum is etiam tum semifomnis stuperet: arma capiunt: totum forum: atque insulam, quæ est urbis magna pars, complent. Unam illam solam noctem prædones ad Elorum commorati, cum fumantes etiam nostras naves reliquissent, accedere incipiunt ad Syracusas. Qui videlicet sæpe audissent, nihil esse pulchrius, quam Syrcularum menia, ac portus, statuerant, sese, si ea Verre prætor non vidissent, nunquam esse visuros.

XXXVII. Ac primo ad illa æstiva prætoris accedunt, ipsam illam ad partem litoris, ubi iste per eos dies, tabernaculis positus, castra luxuriæ collocarat. Quem posteaquam inanem locum offenderunt, & prætorem commovisse ex eo loco castra

fense-

⁷⁶ Lamplaceni] Vide lib. I. cap. 27.⁷⁷ Acta] Pro littore.⁷⁸ Uticense] Vide lib. I. 27.

ferulerunt : statim sine ullo metu in portum ipsum penetrare cœperunt . Cum in portum dico, Judices, (explanandum est enim diligentius ; eorum causa, qui locum ignorant) in urbem dico, atque in urbis intimam partem venisse piratas . Non enim portu illud oppidum clauditur, sed urbe portus ipse cingitur, & concluditur : non ut alluantur a mari mœnia extrema, sed infuat in urbis sinum portus .

Hic, te prætor, Heracleo archipirata cum quatuor myoparionibus parvis ad arbitrium suum navigavit . Pro dii immortales ! piraticus myoparo, cum imperium populi Romani, nomen, ac fasces essent Syracusis, usque ad forum, & ad omnes urbis crepidines ⁷⁹ accessit : quo neque Carthaginensium gloriosissimæ classes, cum mari plurimum poterant, multis bellis sæpe conatæ, unquam adspirare potuerunt ; neque populi Romani invista ante te prætoris gloria illa navalis, unquam tot Punicis, Siciliensibusque bellis penetrare potuit : qui locus ejusmodi est, ut ante Syracusani in mœnibus suis, in urbe, in foro hostem armatum, ac victorem, quam in portu ullam hostium navem viderent . Hic, te prætor, prædonum naviculæ pervagatæ sunt, quo Atheniensium classis sola, post hominum memoriam, cœc navibus, vi, ac multitudine invasit : quæ in eo ipso portu, loci ipsius, portusque natura, victa ⁸⁰, atque superata est . Hic primum opes illius civitatis victæ, comminutæ, depressæque sunt : in hoc portu, Atheniensium nobilitatis, imperii, gloriæ naufragium factum existimatur .

XXXVIII. Eone pirata penetravit, quo simul atque adisset, non modo a latere, sed etiam a tergo magnam partem urbis relinqueret ? Insulam totam prætervectus est : quæ est urbis magna pars ⁸¹ Syracusis suo nomine, ac mœnibus . Quo in loco

⁷⁹ Crepidines] Sicut aggeres saxo quadrato, ad fluminis ripam ædificati, quibus fluvius coercentur, & in alveo continentur. Horatius.

⁸⁰ Victa] Anno 19. belli Peloponnesi, ante Christum 413. Vide Thucyd. lib. 6. l. dem.

⁸¹ Quæ est urbis magna pars] Lambinus in margine notat ex veteri libro legendum

esse, quæ est urbis Syracusis suo nomine & mœnibus. Sic sane Reg. cod. Sententia est : quæ est urbs, quæ suum habet nomen & sua peculiaris mœnia. Nomen est Νῆρος, insula. E quidem hæc verba, quæ non agnoscat Regius, spuria sunt & delenda, urbis magna pars. Cur enim Cicero repetat, quod paucis ante dixerat, Insulam esse magnam partem urbis ? Sic enim paulo superius : *arva capiunt*,

loco majores (ut ante dixi) Syracusanum quemquam habitare vetuerunt : quod, qui illam partem urbis tenerent, in eorum potestatem portum futurum intelligebant .

At quemadmodum est pervagatus ? radices palmarum agræstium, quas in nostris navibus invenerant, jaciebant, ut omnes istius improbitatem, & calamitatem Siciliae possent cognoscere . Siculosne milites ? aratorumne liberos ? quorum patres tantum labore suo frumenti exarabant, ut populo Romano, totique Italiae suppeditare possent ⁸², eosne in insula Cereris natos, ubi primum fruges inventæ esse dicuntur, eo cibo esse usos, a quo majores eorum cæteros quoque, frugibus inventis, removerunt ? Te prætor, Siculi milites palmarum stirpibus, prædones Siculo frumento alebantur .

O spectaculum miserum, atque acerbum ! ludibrio esse Urbis gloriam, & populi Romani nomen ; hominum conventu, atque multitudine ; piratico myoparone, in portu Syracusano de classe populi Romani triumphum agere piratam ; cum prætoris nequissimi, inertissimique oculos prædonum remi respergerent ? Posteaquam e portu piratæ non metu aliquo affecti, sed satietate exierant : tum cœperunt querere homines causam illius tantæ calamitatis . Dicere omnes, & palam disputare, minime esse mirandum, si, militibus, remigibusque dimissis, reliquis egestate & fame perditis, prætor tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia & calamitas esset accepta . Hæc autem istius vituperatio, atque infamia confirmabatur eorum sermone, qui a suis civitatibus illis navibus præpositi fuerant : qui ex illo numero reliqui Syracusas, classe amissa, refugerant . Dicebant, quos ex sua quisque navi missos sciret esse . Res erat clara : neque solum argumentis, sed etiam certis testibus istius audacia tenebatur .

XXXIX. Homo certior fit, agi nihil in foro, & conventu tota die, nisi hoc quæri a navarchis, quemadmodum classis esset

capiunt, totum forum atque insulam, quæ est urbis magna pars, compleverit . Num est Tullianæ copis sine necessitate verba eadem repetere ? Possent quoque deleri Syracusæ, si mil. annuerent . Grævius .

⁸² Suppeditare possent] Legendum opinor

posset, numero singulari : ut sit, sufficere & satis esse posset . Idem lib. 1. Off. Ob easque causas fruges parare ea quo suppeditant & ad cultum & ad victum . Hot. Vere . Hotomanus . Vulgata triviale sapit . Grævius .

esset amissa. Illos respondere, & docere unumquemque, missione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. Quod posteaquam iste cognovit, hanc rationem habere⁸² cepit. Causam sibi dicendam⁸³ esse statuerat jam ante, quam hoc usu veniret, ita ut ipsum priore actione dicere audistis. Videbat, illis navarchis testibus, tantum hoc crimen sustinere se nullo modo posse. Consilium capit primo stultum, veruntamen clemens. Cleomenem, & navarchos ad se vocari jubet. Veniunt. Accusat eos, quod hujusmodi de se sermones habuerint: rogat, ut id facere desistant, & in sua quisque navi dicat se tantum habuisse nautarum, quantum oportuerit, neque quemquam esse dimissum. Illi enimvero se ostendunt, quod vellet, esse facturos. Iste non procrastinat: advocat amicos statim: quærit ex his singillatim, quot quisque nautas habuerit. Respondit unusquisque, ut erat præceptum. Iste in tabulas refert: obsignat signis amicorum, providens homo: ut contra hoc crimen, si quando opus esset, hac videlicet testificatione uteretur.

Derisum credo esse hominem amentem a suis consiliariis, & admonitum, hæc ei tabulas nihil profuturas: etiam plus ex nimia prætoris diligentia suspicionis in eo crimine futurum. Jam iste erat hac stultitia multis in rebus usus, ut publice quoque, quæ vellet, in civitatum literis & tolli, & referri juberet: quæ omnia nunc intelligit sibi nihil prodesse, posteaquam certis literis, testibus, auctoritatibusque convincitur.

XL. Ubi hoc videt, illorum confessionem, testificationem suam, tabulas sibi nullo adjumento futuras⁸⁵: inquit consilium, non

⁸² Hanc rationem habere] Hoc consilium capere: ita sua cause defensionem meditari. Hortensius.

⁸³ Causam sibi dicendam] Se accusatum iri judicaverat. Hortensius.

⁸⁵ Ubi hoc videt, illorum confessionem, testificationem suam, tabulas sibi nullo adjumento futuras] Multis laciniis, quæ profectæ sunt aut a magistris scriptores antiquos, discipulis exponentibus, & ab his marginibus adscriptæ sunt, onerati sunt non Tullius solus, sed plerique veteres, ut dudum conquesti sunt

viri eruditi, præcipue Victorius in animadversionibus in nostrum Ciceronem. Puto hujus rei hic quoque manifestissimum exemplum esse. Nam hæc verba illorum confessionem, testificationem suam, fuisse explicationem margini adlitam, quæ significaretur, quid vellet verbum tabulas, nimirum in quibus scripta sit illorum confessio, quæ eadem esset sua testificatio. Nam primo vides alterutram abundare, illorum confessionem, &c. tabulas. Cur enim addidisset tabulas, si jam meminisset confessionis, & testificationis? Dein cur dice-

non improbi prætoris (nam id quidem esset ferendum) sed importuni, atque amentis tyranni. Statuit, si hoc crimen extenuare vellet, (nam omnino tolli posse non arbitrabatur) navarchos omnes, testes sui sceleris, vita esse privandos. Occurrebat illa ratio: Quid Cleomene fiet? poterone animadvertere in eos, quos dicto audientes esse justis: missum facere eum, cui imperium, potestatemque permisi? poterone eos afficere supplicio, qui Cleomenem secuti sunt: ignoscere Cleomeni, qui secum fugere, & se consequi jussit? poterone in eos esse vehemens, qui naves inanes non modo habuerunt, sed etiam apertas: in eum dissolutus, qui solus habuerit contratam navem, & minus exinanitam? Pereat Cleomenes una. Ubi fides? ubi execrationes? ubi dextræ, complexusque? ubi illud contubernium muliebris militiæ in illo delicatissimo litore? Fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur.

Cleomenem vocat. Dicit ei, se statuisse animadvertere in omnes navarchos: ita sui periculi rationes ferre, ac postulare. Tibi uni parcam, & totius istius culpæ crimen, vituperationemque inconstantiæ potius suscipiam, quam aut in te sim crudelis, aut tot tam graves testes vivos, incolumesque esse patiar. Agit gratias Cleomenes, approbat consilium: dicit, ita fieri oportere. Admonet tamen illud, quod istum fugerat, in Phalargum Centuripinum, navarchum, non posse animadverti, propterea quod secum fuisset una in Centuripina quadriremit. Quid ergo iste homo ex ejusmodi civitate, adolescens nobilissimus, testis relinquetur? In præsentia, inquit Cleomenes, quoniam ita necesse est: sed post aliquid videbimus, ne iste nobis obtare possit.

XLI. Hæc posteaquam acta, & constituta sunt, procedit iste repente e prætorio, inflammatus scelere, furore, crudelitate. In forum venit: navarchos vocari jubet. Qui nihil metuerent,

Tom. IV.

Y y

nihil

ret testificationem suam, quæ a navarchis data erat de illius actis? potius dicendum fuisset, testificationem illorum. Nam testificatio non est testimonium, quod de rebus meis ab aliis mihi datur, sed quæ ego testatum facio, quid norim, aut quæ mea sic de alterius negotio sententia. Cic. 1. ad famil.

1. Pompejus egit tuam causam, &c. cum summa testificatione suorum in se officiorum, & amoris erga te sui. Hæc non potest Lentruli testificatio dici, sed Pompeji. Nullus plane dubito Tullium scripsisse: Ubi hoc videt, tabulas sine nullo adjumento futuras. Grævius.

nihil suspicarentur, statim accurrunt. Iste hominibus miseris, innocentibusque injici catenas imperat. Implorare illi fidem populi Romani, & quare id faceret, rogare. Tunc iste hoc causâ dicit, quod classem prædonibus prodidissent. Fit clamor, & admiratio populi, tantam esse in homine impudentiam, atque audaciam, ut aliis causam calamitatis attribueret, quæ omnis propter avaritiam ipsius accidisset: aut, cum ipse prædonum focis putaretur, aliis prodicionis crimen inferret: deinde, hoc quintodecimo die crimen esse natum, postquam classis esset amissa.

Cum hæc fierent, quærebatur, ubi esset Cleomenes? non quo illum ipsum, cujusmodi⁸⁶ esset, quisquam supplicio, propter illud incommodum, dignum putaret. Nam quid Cleomenes facere potuit? (non enim possum quemquam insimulare falso) quid, inquam, magnopere Cleomenes facere potuit, istius avaritia navibus exinanitis? Atque eum vident sedere ad latus prætoris, & ad aures familiariter, ut solitus erat, insurrare. Tum vero omnibus indignissimum visum est, homines honestissimos, electos ex suis civitatibus, in ferrum, atque in vincula coniectos: Cleomenem propter flagitiorum, ac turpitudinis societatem, familiarissimum esse prætoris. Apponitur his tamen accusator Nævius Turpio quidam, qui, C. Sacerdote prætoris, injuriarum damnatus est⁸⁷, homo bene appositus ad istius audaciam: quem iste in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia, præcursores habere solebat, & emissarium.

XLII. Veniunt Syracusas parentes, propinque miserorum adolescentium, hoc repentino calamitatis suæ commoti nuntio: vinctos aspiciunt catenis liberos suos, cum istius avaritiæ poenam collo, & cervicibus suis sustinerent. Adiunt, defendunt, proclamant: fidem tuam, quæ nusquam erat, nec unquam fuit, implorant. Pater aderat Dexio Tyndaritanus, homo nobilissimus, hospes tuus, cujus tu domi fueras, quem hospitem appellaras. Eum cum illa auctoritate, & miseria

⁸⁶ *Cuiusmodi*] Sive nocens, sive innocens. Malebat Man. *cuius-cuiusmodi*, Lamb. *cuiusmodi*.

⁸⁷ *Injuriarum damnatus*] Significat illum infamem fuisse, ac propterea ad accusationem non admittendum. Horoman.

videres præditum⁸⁸, non te ejus lacrymæ, non senectus, non hospitii jus, atque nomen a scelere aliquam ad partem humanitatis revocare potuit.

Sed quid ego hospitii jura in hac tam immani bellua commemoro? qui Sthenium Thermitanum, hospitem suum, cujus domum per hospitium exhausti, & exinanivit, absentem in reos retulerit, causâ indicta, capite damnarit: ab eo nunc hospitiorum jura, atque officia queramus? Cum homine enim crudeli nobis res est, an cum fera, atque immani bellua? Te patris lacrymæ de innocentis filii periculo non movebant? cum patrem domi reliquisses: filium tecum haberes: te neque præfens filius de liberorum caritate, neque absens pater de indulgentia patria commonebat? Catenas habebat hospes tuus Aristeus, Dexionis filius. Quid ita? Prodiderat classem. Quod ob præmium? Deseruerat exercitum. Quid Cleomenes? Ignavus fuerat. At eum tu ob virtutem corona aurea donaras. Dimiserat nautas. Tu ab omnibus mercedem missionis acceperas. Alter parens ex altera partè erat Herbitensis Eubulida, homo domi suæ clarus & nobilis: qui, quia Cleomenem in defendendo filio læserat, nudus pene est destitutus⁸⁹. Quid erat autem, quod quisquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. At causâ cogit. Moriere, si appellaris. Nunquam enim iste est cuiquam mediocriter minatus. At remiges non erant. Prætoris tu accusas? frange cervicem. Si neque prætoris, neque prætoris amulum appellare licebit, cum in his duobus tota causâ sit: quid futurum est?

XLIII. Dicit etiam causam Heraclius Segestanus, homo domi suæ summo loco natus. Audite, ut vestra humanitas postulat, Judices. Audietis enim de magnis incommodis, injuriisque sociorum. Hunc scitote fuisse Heraclium in ea causâ, qui propter gravem morbum oculorum tum non navigavit, & iussu ejus, qui potestatem habuit, cum comætu, Syracusis

Y y y 2 reman-

⁸⁸ *Cum illa auctoritate, & miseria videres præditum*] Gullelmus, quod Cuiusmodi non habere copulam, divinat, cum illa auctoritate, miseria videres præditum. Tu, inquit, Verres, cum hospitem tuum videres, & auctoritate prætoris esses, videres, inquam, hospitem tuum miseria perditum. Græcens.
⁸⁹ *Destitutus*] Id est, constitutus: & subaud. in foro, ad virgarum nimirum poenam. Horomanus.